

Bratrské mluvnice:

Centra bratrské tradice: *Ivančice, Kralice, Náměšť*

Beneš Optát, Petr Gzel a Václav Filomates: *Gramatika česká*, Náměšť na Moravě 1533

- opora: překlad Nového zákona
- humanistický přístup: vychází z Donáta (předmluva k oddílu *Etymologia*); česká slova vykládá latinskou terminologií (někde v kombinaci s latinským výkladem)
- vzor: Vallova lat. mluvnice

Význam:

1. snaha o ustálení českého pravopisu (dosud nejednota ortografie, morfologie i /z dnešního pohledu/ fonologie); Beneš Optát:
 - požadavky tiskařů převažují nad písařským konzervatismem
 - *ie* se již změnilo na *í*, *uo* na *ú*, *y* místo *g* = pro *j* ... aj. (porovnání: výklad o bratrském pravopisu)
 - tak už tiskl (nedůsledně) Jiří Melantrich z Aventina: *víra, míra můj dům x Duom muoj duom modlitby slauti bude*)
2. morfologie:
 - odlišování u adjektiv: akuz. (*krásnú*) od instr. sg. fem. (*krásnau*)
 - *Etymologi* (hlavně Filomates - regule): většinou odmítá jednoduché prété. (aor., impf), pomocné sloveso (složený tvar) ve 3. sg. ind. prété. akt. (*řekl*, ne *řekl jest*)
 - od 16. stol. se zapomíná duál (náměšťská škola odmítá jako „hrubou řeč“)
 - překlady Písma (model Erasma Rotterdamského)
 - ovlivnění human. Moravy (kolem olomouckého biskupského dvora)
 - např. Jiří Melantrich z Aventina: nežíval jednoduchých préterit (aorist, impf) aj.; opět ne vše přijímal – např. rozdílně s Filomatesem: *dvěma*, ne *dvou*,

Jan Blahoslav: *Deklarací na Gramatiku českou* – 1571; poznámky ke *Gramatice české*

- překlad *Nového zákona*: původnější předloha než náměšťská skupina; odtud gramatické poznámky k češtině
- *Přidání věcí ke gramatice příhodných* (k Husovi, Chelčickému, Augustovi, „selská slova“, nová slova?)

1. hláskosloví:

- vliv překladu Bible kralické (arch.):
- nepřijal: změnu *ý* na *ej*, protezi *v*, úžení *é* na *í*, vyrovnání *l* (dvojí *l*!)

2. morfologie:

- do jisté míry hájí jednoduché tvary préterita (aor., impf)
- hájí staré tvary perfekta (pomocné sloveso *jest* ve 3. os. sg. a *jsou* ve 3. pl.)
- dat. du *bratroma svýma* (ne pl.); zbytky duálu
- odmítá odlišení *ú* v ak. x *ou* v inst. (*novú* x *novau*)
- většinou odmítá anal. konc. *-mi* v 7. pl. (*psami*)
- preferuje složené tvary adj. proti jmenným
- někdy duálové tvary po číslovce *dva* („obrácené“ pojetí shody)

Blahoslavovy zásady:

1. duch jazyka (složení slov = lat. *Phrasis*)
2. nepřijímat zbytečné novoty (*spasení*, ne *spasování*)
3. cizí slova a tvary jen tam, kde nestačí české formy
4. estetické hledisko (ne regule = přijímal i *anakolut*)
5. stylist. hledisko (nejen běžně mluvený jazyk!)
6. eufonie (srov. i spisy *Musica* = Filomates i Blahoslav; Blahoslav... *Přednosti kazatelů /nedoch./ x Vady kazatelů*)

- **systematická mluvnice: až Vavřinec Benedikti z Nudožer !!!**

Bratrský pravopis

- jisté sjednocení českého pravopisu v 16. století
- problémy:
- s II. spřežkovým pravopisem (např. *drzel* = ?)
- s diakritickým pravopisem (provenience? Tečky – háčky, čárky...)

Zásady:

1. tupé sykavky *č/cz/čz/cž* (také pro *c*), *ž, ř/rz*, ale *[, [* (zdvojené dlouhé *s*: *š*)
2. ve středověké latině se *g* četlo jako *j* (*anjel* = *angellus*); tedy *g* pro *j* / popř. *y* (*super. ney-*)
3. pokud *g*, pak háček: *ǵ*
4. po ostrých sykavkách (*c, z, s*) vždy *y* (široké *y*)
5. široké *y* – též spojka *y*
6. dlouhé *í = j* (původní návrh: malé ^{*j*} nad *i = i'*), *ij*
7. „měkkost“ *d', t', ñ* = háček nad následným *e*, popř. před *i* (*děti*)
8. dvojí *l*: *l* prostá – *l* „s bříškem“ = *l* („tvrdé“) = *i* v tisku
9. dvojité *w = v*
10. zápis *au* (popř. *ay* apod.) – ač výslovnost patrně odpovídala dnešní (a v 15. století sporné: mezistupeň vzestupného diftongu – potom „Cuřínův“ názor mylný?)

- přijímá humanistické, v podstatě pak i barokní a klasicistní + obrozené prostředí

(K samostudiu:

CUŘÍN, F., Vývoj spisovné češtiny. SPN, Praha 1985; s. 42 – 44, 47 – 48; dále: ŠLOSAR D., VEČERKA R., DVOŘÁK J., MALČÍK P. Spisovný jazyk v dějinách české společnosti. Host, Brno 2009 – do 17. stol. včetně)